

KVFS

2008:4

Utkom från trycket den
12 mars 2008

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om prov för drogkontroll

beslutade den 3 mars 2008

Kriminalvården föreskriver följande med stöd av 43 § förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt, 20 § förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl., 9 § förordningen (1994:1060) om intensivövervakning med elektronisk kontroll och 6 kap. 1 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder och beslutar följande allmänna råd.

Allmänt om drogkontroll inom Kriminalvården

1 § I dessa föreskrifter används följande beteckningar med nedan angiven betydelse.

Droger	Alkohol, andra beroendeframkallande medel, sådant dopningsmedel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor.
Prov för drogkontroll	Blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.
Sällningsanalys	Enklare preliminär analys av ett prov för drogkontroll.
Verifikationsanalys	Analys av ett prov för drogkontroll med kvalificerade och rättssäkra metoder.

KVFS 2008:4

Allmänna råd

Bestämmelser om narkotika

Bestämmelser om vad som är narkotika finns i 8 § narkotikastrafflagen (1968:64). Närmare bestämmelser om vilka ämnen som är klassade som narkotika framgår dels av förteckningen i förordningen (1992:1554) om kontroll av narkotika och dels av Läke-medelsverkets förteckning över narkotika (LVFS 1997:12).

Metoder för provtagning

2 § Ett verksamhetsställe får endast ta saliv-, svett-, eller hårprov om detta har godkänts av huvudkontoret genom särskilt beslut.

Allmänna råd

Allmänt om provtagning

Drogfrihet ska bedömas med objektiva metoder och säker diagnostik.

Personal som arbetar med provtagning och som utför sållningsanalys bör genomgå utbildning för detta.

Ett negativt provresultat visar att drogförekomst inte kan konstateras avseende de preparat på vilka analys har gjorts. Vid oklarhet om ett provresultats tillförlitlighet, tidpunkten eller omfattningen av missbruket eller andra frågor av betydelse kan det anlitade laboratoriet eller leverantören av provtagningsutrustningen kontaktas.

Särskilt om utandningsprov

Utandningsprov används för att kontrollera förekomst av alkohol i utandningsluften.

Särskilt om blodprov

Beslut om att den intagne ska lämna blodprov bör endast förekomma undantagsvis. Eftersom droger kan påvisas under väsentligt kortare tid i blod än i urin kan blodprov inte ersätta urinprov. I ett enskilt fall kan omständigheterna dock vara sådana att en kontroll genom blodprov framstår som den enda möjliga eller lämpliga metoden. En sådan situation kan föreligga om den intagne av medicinska eller liknande skäl (t.ex. psykiska svårigheter) inte kan lämna urinprov. Det är den dömda som har att visa att sådana skäl föreligger. Vid bedömning av om skäl föreligger eller inte bör samråd ske med av Kriminalvården anlitad läkare.

Särskilt om hårprov

Hårprov används för att kontrollera förekomst av narkotika och skickas för extern verifikationsanalys.

Särskilt om sållning

Urinprov som analyseras med s.k. snabbtest samt saliv- och svettprov används inom Kriminalvården endast som sållningsinstrument. Exempelvis

kan svettprov med fördel användas för drogkontroll i anstalt av en större grupp intagna vid samma tillfälle.

**KVFS
2008:4**

Allmänt om provtagning i anstalt och häkte

3 § Verksamhetsstället ska ha skriftliga beskrivningar av de lokala rutinerna för provtagning.

Allmänna råd

Av 1 kap 13 § föreskrifter och allmänna råd om verkställighet i anstalt framgår att den intagne ska informeras om sin skyldighet att medverka vid drogkontroll. Den intagne bör därutöver informeras om verksamhetsställets provtagningsrutiner.

4 § När ett prov för drogkontroll tas ska anvisningarna för provtagningsutrustningen följas.

Allmänna råd

När det gäller urin- och blodprov finns anvisningar för provtagning m.m. i Rättsmedicinalverkets, rättskemiska avdelningen, manual för hantering av urin- och blodprov för påvisande av droger inom Kriminalvården.

5 § Blodprov får endast tas av sjukvårdspersonal inom Kriminalvården.

6 § Andra prov än blodprov ska tas av kriminalvårdspersonal eller lämnas i närvaro av sådan personal. Om det finns synnerliga skäl för det får dock urinprov lämnas enskilt, om det kan ske utan risk för att provet manipuleras.

Allmänna råd

För att avgöra om det finns tillräckligt starka skäl för den intagne att få lämna urinprov enskilt, måste en individuell bedömning göras. Omständigheter som kan beaktas är bl.a. tidigare dokumenterade svårigheter att lämna urinprov samt att misstanke om pågående missbruk saknas.

7 § När andra prov än utandningsprov tas ska på varje prov eller provkärl antecknas ett kodnummer. För varje prov ska antecknas vem som har lämnat provet, provets eller kärlets kodnummer samt dagen för lämnandet.

Allmänna råd

Vid provtagning bör tillses att den intagne inte orsakas större olägenhet än vad som är oundvikligt med hänsyn till åtgärdens syfte.

Om en manlig klient inte vill lämna urinprov i närvaro av kvinnlig personal bör manlig personal närvara istället, om det lämpligen kan ske. Observera att när kvinnliga klienter lämnar urinprov får detta enligt Häl och KvaL bara göras i närvaro av kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Observera att genomsökning av en intagens kläder utgör kroppsvisitation och inte får genomföras utan att skäl föreligger att besluta om sådan visitation (jfr 2 § Häl och 52 a § KvaL).

Följande rutiner bör tillämpas vid urinprovstagning.

Möjligheten till manipulation av urinprov ska minimeras. Den intagne bör stå under tillsyn hela tiden från det att han eller hon har tagit del av föreläggandet om urinprov till dess att provet har lämnats. Provtagning bör ske i ett särskilt provtagningsrum med ändamålsenlig utrustning såsom speglar och solfilm samt, för manliga intagna, en urinränna. Om vanlig toalett används bör toalettvattnet färgas före provtagningen.

Den intagne bör tvätta händerna före provtagning och avlägsna samtliga kläder. Verksamhetsstället bör om möjligt tillhandahålla den intagne en morgonrock. Kvinnliga intagna bör avlägsna eventuella menstruationskydd.

En intagen, som uppger att han eller hon har svårt att lämna urinprov och därför vill avvakta med urinprovslämning, kan hållas avskild från andra intagna för att verkställa beslutet om urinprovstagning (jfr 2 b § Häl och 20 § 1 st. 5 p. KvaL). För att undvika utspädning av urinen bör den intagne inte få tillgång till mer än fem deciliter vatten under sådan avskildhet. I första hand bör sådan avskildhet pågå i högst fyra timmar. Efter en individuell bedömning kan den intagne hållas avskild ytterligare två timmar. Ett skäl att förlänga tiden kan vara att den intagne själv vill fortsätta att försöka lämna provet och att detta inte bedöms vara utsiktslöst eller påverka resultatet. En intagen som uppger att han eller hon inte har för avsikt att alls lämna något urinprov kan inte hållas avskild för att verkställa beslut om urinprovstagning.

8 § Ett prov för drogkontroll ska alltid, och snarast möjligt, analyseras med tillgängligt analysinstrument eller skickas för extern verifikationsanalys till det laboratorium som anvisas av huvudkontoret. Om detta inte kan ske omedelbart ska provet i avvaktan därpå förvaras i låst utrymme.

Allmänna råd

Om ett urinprov efter analys visar ett negativt provresultat men en låg kreatininhalt bör ett nytt prov tas snarast.

Om ett urinprov vid en visuell bedömning ser ut som vatten bör ett nytt prov tas snarast. Båda proven bör analyseras.

Särskilt om provtagning i häkte

Skäl för provtagning i häkte

9 § Inför ett beslut om provtagning ska de omständigheter som utgör skälen för provtagningen dokumenteras.

Allmänna råd

Skälig misstanke enligt 2 c § Häl kan exempelvis föreligga

- om den intagne visar tecken på drogpåverkan

- om det påträffas droger eller narkotikautensilier på den intagne eller bland dennes tillhörigheter, eller

- om det i övrigt finns trovärdiga uppgifter till grund för en sådan misstanke.

Åtgärder vid negativt provresultat

10 § Om en analys av ett prov för drogkontroll ger negativt utslag ska den intagne snarast underrättas om provresultatet.

Åtgärder vid positivt provresultat

11 § Om en analys av ett prov för drogkontroll ger positivt resultat ska den intagne ges tillfälle att yttra sig.

12 § Om en sållningsanalys av ett svett- eller salivprov visar positivt resultat ska prov för verifikationsanalys tas. Ett positivt resultat av en sållningsanalys får utgöra underlag för beslut av inskränkande karaktär endast om beslutet inte kan skjutas upp.

Allmänna råd

När en sållningsanalys av ett svett- eller salivprov visar positivt resultat bör huvudregeln vara att urinprov för verifikationsanalys ska tas. Blodprov bör endast tas i de fall som avses i de allmänna råd som följer efter 2 §.

I avvaktan på verifikationsanalys kan efter en individuell prövning beslut fattas t. ex. om att inte bevilja oövakade besök eller att inte tillåta gemensam vistelse.

Ett positivt provresultat bör föranleda motivations- och påverkansinsatser för att förmå den intagne att upphöra med sitt missbruk.

Åtgärder när en intagen inte medverkar vid provtagning

13 § Den intagne ska ges tillfälle att yttra sig om orsaken till att han eller hon inte medverkar vid provtagning.

Allmänna råd

Anteckning om att samtal ägt rum och den intagnes kommentarer ska antecknas i behandlingsjournalen i enlighet med Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om journal.

Även om den intagne har en skyldighet att lämna prov för drogkontroll utgör underlåtenhet att lämna prov utan giltig orsak inte skäl för tvångsåtgärder. I stället får bedömas vilka slutsatser som kan dras av underlåtenheten att lämna prov. Den intagnes underlåtenhet bör normalt sett uppfattas som en indikation på att han eller hon använder eller har använt droger. Underlåtenheten kan därför tillsammans med andra omständigheter ha betydelse för eventuella beslut av inskränkande karaktär, exempelvis ställningstaganden till frågor om besök eller gemensam vistelse. Exempel på andra omständigheter kan vara anledningen till provtagningen, personalens iakttagelser av den intagnes uppträdande och eventuell tidigare missbruksproblematik.

Den intagne får på nytt föreläggas att lämna prov för drogkontroll endast om skälig misstanke om drogpåverkan fortfarande föreligger.

Särskilt om provtagning i anstalt

Allmänna råd

Av 52 d och 59 §§ KvaL framgår att en intagen med vissa undantag är skyldig att medverka vid provtagning.

Ett av de viktigaste instrumenten i arbetet med narkotikabekämpningen på anstalt är provtagningen. Med en väl planerad och strukturerad provtagningsverksamhet kan man inte enbart kontrollera förekomsten av utan även förebygga användandet av droger. Provtagning ger också ett underlag för identifiering och differentiering av missbrukare samt för motivations- och behandlingsarbete.

För att underlätta planeringen av verkställigheten bör en nyintagen föreläggas att lämna prov för drogkontroll vid sin ankomst. Vid en sådan första kontroll bör urinprov tas. Drogetkontroll bör vara ett regelmässigt inslag i verksamheten och särskilt inriktas mot intagna som har identifierats som missbrukare. Provtagning bör äga rum vid olika tidpunkter och med oregelbundna intervaller för att minska förutsebarheten för när provtagning ska ske. Lämpliga tillfällen att förelägga en intagen att lämna prov kan vara före och efter utevistelse och efter obehåkat besök. Tre prov för drogkontroll i veckan räcker oftast för att upptäcka enstaka återfall. Endast ett till två prov i veckan ökar risken för att intag av korttidsverkande droger inte upptäcks.

Åtgärder vid negativt provresultat

14 § Om en analys av ett prov för drogkontroll ger negativt utslag ska den intagne snarast underrättas om provresultatet.

Allmänna råd

Den intagne ska uppmuntras och stödjas att fortsätta hålla sig drogfri samt vid behov motiveras för olika behandlingsinsatser.

Åtgärder vid positivt provresultat

15 § Om en analys av ett prov för drogkontroll ger positivt resultat ska den intagne snarast underrättas om detta.

Allmänna råd

Av 51 § KvaL och 9 kap. föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt följer bland annat att rapport ska upprättas och förhör ska hållas vid misstanke om misskötsamhet.

Utredningen bör utöver ett förhör med den intagne omfatta personalens iakttagelser av den intagnes uppträdande och andra omständigheter. Ett förhör behöver normalt inte hållas om en intagen som tas in i anstalt för att påbörja verkställighet har lämnat ett positivt prov vid sin ankomst. Däremot bör detta naturligtvis uppmärksammas i verkställighetsplanen.

Ett positivt provsvar bör föranleda motivations- och påverkansinsatser för att förmå den intagne att upphöra med sitt missbruk.

**KVFS
2008:4**

16 § Om en sållningsanalys av ett svett- eller salivprov visar positivt resultat ska prov för verifikationsanalys tas. Ett positivt resultat av en sållningsanalys får utgöra underlag för beslut av inskränkande karaktär endast om beslutet inte kan skjutas upp.

Allmänna råd

När en sållningsanalys av ett svett- eller salivprov visar positivt resultat bör huvudregeln vara att urinprov för verifikationsanalys tas. Blodprov bör endast tas i de fall som avses i de allmänna råd som följer efter 2 §.

Beslut som inte kan skjutas upp kan exempelvis vara ställningstagande till en planerad utevistelse eller förflyttning eller beslut i fråga om besök. En sållningsanalys får dock inte ligga till grund för exempelvis beslut om varning.

Åtgärder när en intagen inte medverkar vid provtagning

17 § Om en intagen inte medverkar vid provtagning ska detta dokumenteras. Förhör ska hållas med den intagne. Orsaken till att denne inte medverkar ska utredas.

Allmänna råd

Av 51 § KvaL och 9 kap. föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt följer bland annat att rapport ska upprättas och förhör ska hållas vid misstanke om misskötsamhet.

Även om den intagne har en skyldighet att lämna prov för drogkontroll utgör underlåtenhet att lämna prov utan giltig orsak inte skäl för tvångsåtgärder. I stället får bedömas vilka slutsatser som kan dras av underlåtenheten att lämna prov. Den intagnes underlåtenhet bör normalt sett uppfattas som en indikation på att han eller hon använder eller har använt droger. Att inte medverka vid provtagning kan därför tillsammans med andra omständigheter läggas till grund för eventuella beslut av inskränkande karaktär såsom exempelvis beslut ifråga om utevistelser eller besök. Exempel på andra omständigheter är anledningen till föreläggandet, personalens iakttagelser av den intagnes uppträdande och eventuell tidigare missbruksproblematik.

Den intagne bör som regel snarast på nytt föreläggas att lämna prov för drogkontroll.

Särskilt om provtagning inom frivården

Allmänna råd

Inom frivården kan en skyldighet att lämna prov för drogkontroll följa av - 59 § KvaL,

*- att en klient verkställer fängelsestraff genom intensivövervakning eller
- av en särskilt meddelad föreskrift om vård eller behandling för den som är villkorligt frigiven eller verkställer skyddstillsyn. Vid sådan föreskrift följer det av föreskriften vilket eller vilka prov för drogkontroll som får tas.*

I den utsträckning det lämpligen kan ske bör 2-9 §§ i denna föreskrift tillämpas även inom frivården.

Även externa kontrollörer eller vårdgivare kan utföra prov för drogkontroll. I så fall måste frivården förvissa sig om att den som ska utföra uppgiften har tillräcklig kompetens.

Bestämmelser om drogkontroll finns även i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

Urinprov från kvinnliga klienter

18 § När en kvinnlig klient lämnar urinprov får endast kvinnlig personal, sjuksköterska eller läkare närvara.

Åtgärder vid negativt provresultat

19 § Om analys av ett prov för drogkontroll ger negativt utslag ska klienten snarast underrättas om provresultatet.

Åtgärder vid positivt provresultat eller när klienten inte medverkar vid provtagning

20 § Om en analys av ett prov för drogkontroll ger positivt resultat ska klienten ges tillfälle att yttra sig. Klienten ska även ges tillfälle att yttra sig över orsaken till att han eller hon inte medverkar vid provtagning.

21 § Om en sållningsanalys av ett svett- eller salivprov visar positivt resultat ska annat prov för verifikationsanalys tas. Om skyldigheten att lämna prov för drogkontroll följer av en särskild föreskrift ska dock annat prov för verifikationsanalys endast tas om detta är förenligt med den särskilda föreskriften. Ett positivt resultat av en sållningsanalys får utgöra underlag för beslut av inskränkande karaktär endast om beslutet inte kan skjutas upp.

Allmänna råd

Vilka åtgärder som kan vidtas i samband med positivt provresultat eller om klienten inte medverkar till provtagning framgår av Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning m.m., Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om kontraktsvård och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om särskilda utslussningsåtgärder.

**KVFS
2008:4**

Dessa föreskrifter och allmänna råd träder ikraft den 1 april 2008 då Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om kontroll av förekomsten av beroendeframkallande medel m.m. i blod, urin och utandningsluft (KVFS 2006:9) ska upphöra att gälla.

LARS NYLÉN

Ulf Jonson